

BİBLİYOGRAFYA :

Burhân-ı Kâti' Tercümesi, I, Tekmile, s. 82; Şukûn. *Farsça-Türkçe Lügât*, I, 639, 640; Osmanlı Temyiz Mahkemesi Kararı (I. HD), Ceride-i Adliyye, nr. 2355-2369; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, VIII, 205, 218, 219; Zerkeşi, *İ'lamü's-sâcid*, Kahire 1403/1982, s. 397; Kalkaşendî, *Sub-ğu'l-â'sâ*, III, 453, 455, 460, 519; IV, 41; V, 140; XI, 42, 322; XIII, 100; XIV, 398; İbn Nüceym, *el-Baḥr*, V, 247-248; a.mlf., *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Abdülazîz Muhammed el-Vekîl), Kahire 1387/1968, s. 201; Hamevî, *Gamzû'uyû-nî'l-beşâ'ir*, İstanbul 1290, s. 313-314; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, IV, 434, 517-520; Dede b. Bahşî b. İbrâhîm, *Risâle fî emvâli beytilmâl ve aḳsâmihâ ve aḳsâmihâ ve meşâriḳihâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3560, vr. 10^b-11^a; Ali Haydar, *Tertibü's-sunûf fî aḳkâmî'l-vukûf*, İstanbul 1340, md. 115; Bilmen, *Kamus*², IV, 291; Hilmi Ergüne, *Türk Hukukunda Lügât ve Istihlâl*, İstanbul 1973, s. 75; Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s. 268-269, 272-273, 433; Pakalın, I, 256; Hussain Monés, "Djâmakiyya", *El*² (İng.), II, 413-414; Dihhudâ, *Luḡatnâme*, X, 97-98; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 564.

AHMET AKGÜNDÜZ

CÂMEŞÜYÂN

(جامه‌شویان)

Osmanlı saraylarında
çamaşırları yıkamakla görevli olan
kimselere verilen ad.

Farsça câme (elbise) ve şûy (yıkayan) kelimelerinden yapılmış olan câmeşüyun çoğul şeklidir. Türkçe'de kullanılan çamaşır kelimesinin de buradan geldiği kabul edilmektedir. Harem'e ait çamaşırları yıkayanlara câmeşüyan-ı hâssa, bunların âmirine "câmeşüy usta" veya "çamaşırcıbaşı", bunun maiyetindeki kalfaların en kıdemlisine "ikinci" denirdi. Çamaşırcıbaşının emrinde çamaşırcılarla "müteferrika" denilen çamaşırcı müstahdemler vardı. XVIII. yüzyılın ortalarında çamaşırcıbaşının yevmiyesi 12 akçe idi. Has Oda kadrolarında boşalmalar olursa güğümcübaşı ve peşkir ağası ile birlikte çamaşırcıbaşı da oraya nakledilirdi. Çamaşırcı usta uzun etekli entari giyerdi. Belirli maaşından başka yılın belli zamanlarında yapılan bazı bağışlardan ve giyecek yardımlarından da faydalanırdı. III. Ahmed zamanında (1703-1730) câmeşüy ustaya 100 kuruş yardım yapılmış, 1786 yılında ise "hatab-bahâ" adıyla 85 kuruş odun parası ihsan edilmişti. Öteki ustalar gibi bunun da emeklilik hakkı vardı. Çamaşırcılar arasında boş yer olursa çamaşırcı şâkirdlerinin kıdemlileri çamaşırcı olurdu. Onlardan boşalan kadrolara da acemilerden nefer alı-

nırdı (BA, MD, nr. 6, s. 135; nr. 9, s. 14). Topkapı Sarayı'ndan başka Edirne Sarayı, Eski Saray, Galata Sarayı ve İbrâhim Paşa Sarayı'nda da acemilerden çamaşırcı olarak hizmet eden görevliler vardı (BA, MD, nr. 64, s. 42, 44, 139). Buralarda belirli süre çalışan çamaşırcılar kapıkulu ocaklarına verilirirdi.

Topkapı Sarayı'nın çamaşırcıhanesi şimşirlik* tarafında bodrumda idi. Çamaşırcı ustanın dairesi de bu civardaydı. Klasik dönemde Harem halkının çamaşırcıları taş tekneler içinde yıkanırıldı. XIX. yüzyılda sarayın Dolmabahçe'den Yıldız'a taşınmasından sonra çamaşır yıkama usulünde de bazı değişiklikler olmuştur. II. Abdülhamid zamanında padişahın çamaşırcıları beyaz elbiseli çamaşırcı kalfalar tarafından gümüş leğenler içinde yıkanır, yıkanan çamaşırcılar bahçede sadece padişaha ait çamaşır iplerinde kurutulur, daha sonra da yine çamaşır kalfaları tarafından ütülenir ve hünkâr dairesinde görevli dördüncü hazinedara teslim edilirdi (Osmanoğlu, s. 87). Enderun halkının çamaşırcılarını ise **Seferli Koşuşu***nun iç oğlanları yıkardı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 6, s. 135; nr. 9, s. 14; nr. 64, s. 42, 44, 139; TSMA, D 2233, 7992, 8075, 9385, 9917, 10.052; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 58, 118, 138, 401; a.mlf., *Saray Teşkilâtı*, s. 14, 303, 401, 460-461; J. B. Tavernier, *Topkapı Sarayı'nda Yaşam* (trc. Perran Üstündağ), İstanbul 1984, s. 29, 76; M. Çağatay Uluçay, *Harem*, Ankara 1985, s. 34, 133-134, 140-141; Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, İstanbul 1986, s. 87; R. Ekrem Koçu, *Topkapı Sarayı*, İstanbul, ts., s. 129-130; a.mlf., "Çamaşırcı Başı", *İst.A*, VII, 3698; Pakalın, I, 252, 324.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

CAMİ

I. DİNİ ve SOSYOKÜLTÜREL TARİHİ

II. MİMARİ TARİHİ

III. DİNİ HÜKÜMLER

I. DİNİ ve SOSYOKÜLTÜREL TARİHİ

A) Cami ve Mescid Kavramları. Arapça cem' kökünden türeyen, "toplayan, bir araya getiren" anlamındaki câmi kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü'l-câmi' (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış şeklidir. "el-Mescidü'l-câmi" tabiri, Taberânî'nin bir rivayetine göre bizzat Hz. Peygamber tarafından kullanılmıştır (*el-Mu'cemül-evsaf*, I, 143). Ancak hadisin râvilerinden

birinin tenkit edilmiş olmasını (*Mecma'u'z-zeva'id*, II, 46) göz önüne alarak bu rivayeti ihtiyatla karşılamak gerekir. Bununla beraber bazı hadis senedlerinde geçen ifadelerden, bu tabirin tâbiîn döneminde kesin olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Ebû Ömer el-Kındî'nin *el-Vülât ve'l-kuḍât*'ında kadınların mescidlerdeki kazâi faaliyetlerinden bahsedilirken "el-mescidü'l-câmi" tabirine yer verildiği halde zeylinde zaman zaman sadece "el-câmi" ifadesinin geçmesi, hicri IV. (X.) yüzyılın başlarında "cami" kelimesinin tek başına kullanılmaya başlandığını göstermektedir. Daha sonra, içinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan mescidler cami, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mâbedler ise sadece mescid olarak anılır olmuştur. V. (XI.) yüzyıl hukukçularından Mâverdi ve Ebû Ya'lâ da bu ayrımı açıkça belirtirler. Ancak Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Aksâ ve genellikle mezhep imamlarıyla ileri gelenlerinin kabirlerinin bulunduğu camilere de mescid denilmektedir.

Mescid, Arapça'da "eğilmek, tevazu ile alını yere koymak" mânasına gelen sücüd kökünden "secde edilen yer" anlamında bir mekân ismidir. Secde namazın rükünleri içinde en önemlisi, Kur'ân'a göre insanın daha ilk yaratılışında şahit olduğu bir hürmet ifadesidir (el-Bakara 2/34). Hz. Peygamber'in bildirdiğine göre kulun Allah'a en yakın olduğu an secde anıdır (Nesâî, "Taḫḫîk", 78).

Kur'ân-ı Kerîm, hadisler ve ilk İslâm kaynaklarında cami karşılığında mescid kelimesi geçmektedir. Bu kelimenin Sâmi kökenli dillerde telaffuz ve anlam bakımından benzerleri vardır. Meselâ milâttan önce V. yüzyıla ait olduğu tesbit edilen yahudi Elephantine papirüslerinde kelime "ibadet yeri" anlamında geçmektedir. Milâttan önce I. yüzyılda yaşayan ve "Ölüdeniz yazmaları" kendilerine izâfe edilen Essenîler de ibadet yerlerine mescid diyorlardı.

Zeccâc, Hz. Peygamber'in, "Yeryüzü bana -teyemmüm için- temiz ve mescid kılındı" hadisini delil göstererek ibadet edilen her yerin mescid olduğunu söyler. "İçlerinde Allah'ın adının anıldığı mescidlere girmeyi yasaklayan ve onları tahribe çalışandan daha zalim kim olabilir?" (el-Bakara 2/114) âyetini de, "Allah'ın dinine muhalefet edenden daha zalim kim olabilir?" şeklinde açıklar (*Lisânü'l-Ârab*, "scd" md.). Kur'an'da, "çinde Allah'a iba-